

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ НАСЕЛЕННЯ ТА ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

*Нестер А. А., проф. (Хмельницький національний університет);
Мітюк Л. О., к.т.н., доц. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського)*

Анотація. Підготовка населення та фахівців з цивільної безпеки в сучасному неспокійному світі є важливим елементом існування держави та її громадян, яка повинна сприйматись суспільством як важливий сектор підготовки людей для діяльності в кризовий та поза кризовий періоди.

Від рівня професійної компетентності випускників спеціальності «Цивільна безпека», які будуть працювати за фахом в органах цивільного захисту, залежить вчасність, терміновість та якість виконання різних аварійно-рятувальних, пошукових та інших невідкладних робіт по збереженню життя і здоров'я людей, які опинилися в небезпечній області, зменшення об'ємів витрат спричинених аваріями та катастрофами.

Ключові слова: цивільна безпека, загрози, ризики, компетентність.

Abstract. The training of the population and specialists in civil security in today's troubled world is an important element of the existence of the state and its citizens and should be perceived by society as an important sector of training people for activities in crisis and non-crisis periods.

The level of professional competence of graduates of the «Civil Security» specialty, who will work by profession in civil defense agencies, depends on the timeliness, urgency and quality of the performance of various emergency rescue, search and other urgent work to preserve the life and health of people who find themselves in a dangerous area, reducing the volume of costs caused by accidents and disasters.

Keywords: civil safety, threats, risks, competence.

Вступ. Проведений аналіз свідчить, що проблеми з безпекою населення є наслідком соціальної структури суспільства, ускладнення діяльності якого призводить до необхідності забезпечення захисту. В академічних колах активно обговорюється певна кількість підходів до трактування поняття «безпека», інтерес до якого значно зріс за останні роки, особливо під час воєнного стану. Розв'язання проблем цивільної безпеки вказує на її складність як наукової проблеми, що потребує подальших поглиблених досліджень, з урахуванням її як певної динамічної системи, враховуючи існування сучасних загроз, ризиків і небезпек пов'язаних з діями російської федерації.

Стаття також направлена на виявлення сучасних проблемних питань при навчанні студентів спеціальності «Цивільна безпека» в умовах кризового періоду воєнного стану, а також проблемні питання захисту населення.

Аналіз стану питання. Сучасні виклики і загрози ніколи не впливали на людину, майно, навколишнє середовище та інфраструктуру так сильно як сьогодні. Майже кожного дня на шпальтах газет та екранах наших телевізорів ми

читаємо і бачимо зображення про різні надзвичайні ситуації, які відбуваються на земній кулі. Мало не вся інформація з небезпечних місць майорить навколо однієї заяви: якомога швидше допомогти тим, хто цього потребує. У зв'язку із надзвичайними ситуаціями, спричиненими розвитком цивілізації або дією сил природи, а також війною, перед органами влади та організаціями постають все більш складні завдання щодо забезпечення безпеки життя і діяльності людей.

Мета дослідження. Враховуючи актуальність теми, її практичну значущість та об'єктивну необхідність наукового рішення та у зв'язку із недостатньою теоретичною розробленістю, метою поданої статті є здійснення аналізу проблеми підготовки населення та навчання фахівців з питань цивільної безпеки. Також важливим є розгляд окремих предметів загальної та професійно-орієнтованої підготовки для встановлення необхідних змін та доповнень матеріалу, його подання та викладання в зв'язку з воєнним станом.

Методика досліджень. У процесі дослідження використано: теоретичний аналіз щодо навчання фахівців з питань цивільної безпеки; компаративно-педагогічний метод для порівняння стану організації навчання фахівців з питань цивільної безпеки в українському середовищі; пошуковий метод – для формування узагальнених висновків. Специфіка спеціальності полягає у підготовці майбутніх фахівців, здатних організувати та забезпечувати здійснення заходів цивільного захисту під час дії різноманітних надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу. Підготовка майбутніх спеціалістів цивільної безпеки у сучасних умовах, що змінюються в зв'язку з російською агресією проти України у вигляді війни підносить нові виклики вищій освіті, включаючи університети, які готують спеціалістів у галузі цивільної безпеки.

Безпека – це стан, що додає почуття впевненості, яке гарантуватиме поведінку та можливість для вдосконалення людини, це ситуація, яка характеризується відсутністю ризику втратити те, що людина особливо цінує (здоров'я, роботу, повагу, матеріальні блага тощо). Не дивно коли людина завдяки безпеці відчуває стабільність, гарантію її захисту та подальшого розвитку, а порядок і гармонія, як результат безпеки, є одним із основних її екзистенціальних запитів [1].

Матеріали і результати досліджень. Цілком очевидно, що приведення фонду захисних споруд цивільного захисту (при їх наявності) у населених пунктах до встановлених вимог потребує значних фінансових витрат. Хто ж повинен забезпечити фінансування та наскільки це важливо для поточного моменту.

Відповідно до Порядку створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138, утримання фонду захисних споруд у готовності до використання за призначенням здійснюється їх балансоутримувачами, тобто власником захисної споруди або юридичною особою, яка утримує її на балансі.

Фінансування державних або комунальних закладів професійної (професійно-технічної) освіти, у межах обсягів державного та/або регіонального

замовлення, здійснюються на нормативній основі за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів. Установи професійної (професійно-технічної) освіти та заклади професійної (професійно-технічної) освіти інших форм власності утримуються за рахунок коштів відповідних засновників.

Засновник закладу освіти – це орган державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична або юридична особа, рішенням та за рахунок майна яких засновано заклад освіти або які в інший спосіб відповідно до законодавства набули прав і обов'язків засновника. Отже, забезпечити фінансування, приведення фонду захисних споруд цивільного захисту до встановлених вимог зобов'язаний відповідний засновник.

Систематично, у терміни визначені законодавством, слід проводити з населенням, студентською молоддю навчання-інструктажі з охорони праці, безпеки життєдіяльності, безпечного виконання робіт, пожежної, техногенної безпеки, правил безпечної поведінки в умовах надзвичайних ситуацій, з питань надання домедичної допомоги, реагування на випадки травмування або погіршення самопочуття здобувачів освіти та працівників під час освітнього чи виробничого процесу. До проведення навчань-інструктажів керівникам доцільно залучати фахівців відповідних служб (охорони праці, надзвичайних ситуацій, медичної тощо).

Особливої уваги потребує питання безпечного перебування у гуртожитках підприємств та закладів освіти. Необхідно забезпечити систему оповіщення, позначення і відпрацювання шляхів евакуації, вільний доступ до укриття у будь-який час доби, цілодобове чергування в гуртожитку працівників закладу освіти та керівного складу підприємств.

Керівник закладу освіти повинен забезпечити створення в закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу. Забезпечення виконання вимоги, зазначеної вище, повинно бути на постійному контролі керівника закладу професійної (професійно-технічної) освіти, тим більше, що у закладі освіти можуть розпочати або продовжувати навчання здобувачі освіти з числа внутрішньо переміщених осіб. Ці обставини обов'язково повинні бути враховані при розробленні антибулінгової політики у закладах освіти всіх рівнів [2].

Рівень професійної компетентності випускників спеціальності «Цивільна безпека» які будуть працювати за фахом в органах цивільного захисту, впливає на вчасність, терміновість та якість виконання різних аварійно-рятувальних, пошукових та інших невідкладних робіт по збереженню життя та здоров'я людей, які опинилися в небезпечній області, зменшення об'ємів витрат спричинених аваріями та катастрофами. Випускники спеціальності «Цивільна безпека» повинні отримати: фахові знання, вміння та навички виконання робіт з усунення причин та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, швидкого прийняття грамотних та сміливих рішень, рішучих та самовідданих дій; високий рівень фізичної підготовки, стійкість в роботі під дією несприятливих чинників; здатність діяти ефективно, злагоджено, як одному, так і в команді, виконуючи

свої функціональні обов'язки з обов'язковим дотриманням особистої та колективної безпеки.

Стандарт вищої освіти за спеціальністю 263 «Цивільна безпека» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти встановив інтегральну компетентність: «здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, під час практичної діяльності або у процесі навчання, яка передбачає застосування теорій та методів проведення моніторингу, запобігання виникненню аварій, надзвичайних ситуацій, нещасним випадкам (на виробництві) і професійним захворюванням, оцінювання їх можливих наслідків.

В результаті військових дій склалась нова критична ситуація, яка потребує перегляду робочих програм дисциплін відповідно до кризового стану. Тут викладені наше розуміння окремих програм, освоєння навичок, яким раніше не приділялась належна увага.

Вивчення дисципліни «Правові основи цивільної безпеки працезахоронної політики та охорони праці» забезпечує наступні результати навчання: аналізування суспільних явищ й процесів на рівні, необхідному для професійної діяльності, знання нормативно-правових засад забезпечення цивільного захисту, охорони праці, питань нормативного регулювання забезпечення заходів у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки об'єктів і територій, застосування отриманих знань правових основ цивільного захисту, охорони праці у практичній діяльності.

Дисципліни професійної підготовки студентів спеціальністю 263 «Цивільна безпека», освітньої програми «Охорона праці (за галузями)» такі як «Управління цивільною безпекою та охороною праці» та «Організація наглядової діяльності в сфері цивільної безпеки та охорони праці» перетинаються своїми фаховими компетентностями, а саме: усвідомлення функцій держави, форм реалізації цих функцій, правових основ цивільного захисту, охорони праці; дотримання основних принципів здійснення цивільного захисту та державної політики з питань охорони праці. Здатність до застосовування тенденцій розвитку техніки і технології захисту людини, матеріальних цінностей і довкілля від небезпек техногенного і природного характеру та обґрунтованого вибору засобів та систем захисту людини і довкілля від небезпек. Здатність обґрунтовувати та розробляти заходи, спрямовані на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення безпечної праці та запобігання виникненню нещасних випадків та професійних захворювань.

Саме кризовий період та воєнний стан в Україні вимагають злагоджених дій, рішень, наказів органів державного управління та державного нагляду особливо з питань цивільної безпеки та охорони праці. Необхідно піднімати питання щодо реконструкції (модернізації) місцевих систем оповіщення, проведення евакуаційних заходів, засідань місцевих комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, а також інші вкрай важливі питання взаємодії та успішної діяльності територіальної підсистеми єдиної державної системи

цивільного захисту в умовах особливого періоду та воєнного стану. З введенням воєнного стану в нашій країні було визначено, що першочерговим завданням є нормативно-правове регулювання питань цивільного захисту з зазначенням дій центральних і місцевих органів влади в умовах воєнного стану [3].

15 березня 2022 року Закон України № 2132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану» вніс зміни до Кодексу цивільного захисту України по встановленню додаткових завдань єдиної державної системи цивільного захисту у період відбудови держави, питання затвердження щорічного плану основних заходів цивільного захисту, в тому числі заходи у період відбудови після припинення воєнних дій, запровадження цільової мобілізації для ліквідації надзвичайних ситуацій державного рівня та їх наслідків та для ліквідації наслідків воєнних дій у відбудовний період. Встановлено нові додаткові завдання єдиної державної системи цивільного захисту у період відбудови.

Закон встановив, що захисні споруди цивільного захисту, споруди подвійного призначення, найпростіші укриття незалежно від форми власності повинні приводитись у готовність до прийому населення у термін, що не перевищує 24 годин, переведення єдиної державної системи цивільного захисту, її складових у режим підвищеної готовності, виникнення надзвичайної ситуації, введення надзвичайного стану та в особливий період.

Висновки. Виходячи з викладеного, найбільш ефективним в освітньому процесі населення, учбових закладів є відповідна підготовка інструктора, викладача, опрацювання реальних ситуацій, ситуативні методи навчання, коли студент, слухач повинен представити самостійне рішення поставленого перед ним професійно-орієнтованого завдання безпеки. Особливе значення в підготовці фахівців як воєнного так і мирного часу має забезпечення навчального процесу необхідним матеріально-технічним забезпеченням.

Література

1. Бойко О.В. Державне управління у сфері цивільного захисту: подальше вдосконалення законодавства в умовах дії воєнного стану. Науковий вісник: Державне управління.2022. № 2(12). С.195-217.

2. Нестер А.А., Романішина О. В. Проблемні питання підготовки фахівців цивільної безпеки кризового періоду. Цивільна безпека: Державне управління та кризовий менеджмент (журнал ІДУ НД ЦЗ). №1. 2023. С.79-97. DOI:10.33269/sbcs.2023.1.79-97.

3. Нестер А.А., Романішина О. В., Мітюк Л. О., Нікітін О. О. Навчання дисциплін спеціальності «Цивільна безпека» в закладах вищої освіти. Study of civil security specialties in higher education. Український журнал будівництва та архітектури, № 3 (009), 2022. С.68-74. DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.050722.68.866.